

IVN De Bilt

Fietsen door historisch landschap

in en om

Bilthoven – Maartensdijk – Lage Vuursche – Den Dolder

Zondag 30 september 2007

Deze fietstocht, met als thema 'landschap en cultuurhistorie' is georganiseerd door IVN De Bilt in het kader van de 'Groene Maand' september. De route sluit aan op een vergelijkbare fietstocht in en rond Soest en Baarn, die door IVN Eemland is ontwikkeld. Beide fietstochten, elk ~20 km lang, gaan niet alleen langs cultuurhistorisch erfgoed, maar richten zich vooral op de samenhang met de omliggende landschappen. Onderweg zult u een enkele IVN natuurgidsen tegenkomen die u daarover kunnen vertellen. Zij blijven op hun post tot 16.00 uur.

Voor informatie:

<http://www.ivndebilt.nl> of

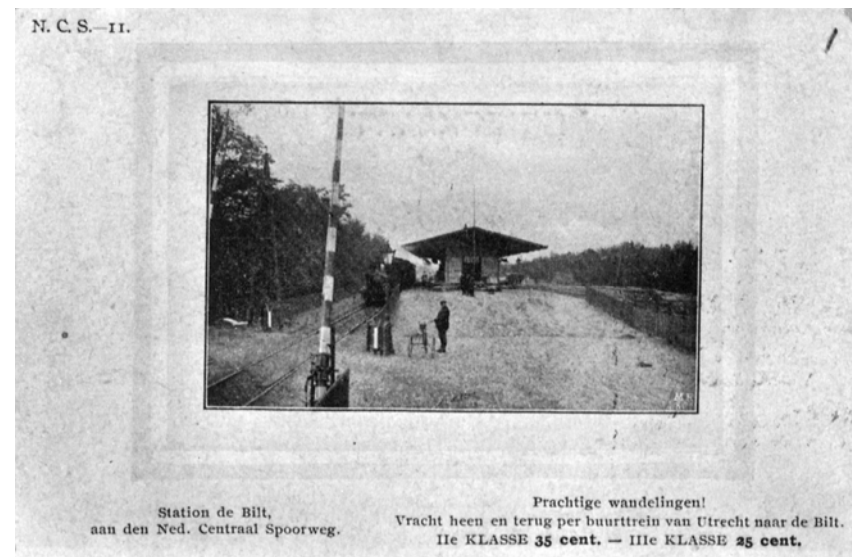
Secretariaat IVN De Bilt

p/a N. Van Nooten-van Gijn

Bosuillaan 303

3722 XM Bilthoven

(035) 2290269

START bij Station Bilthoven, taxi-standplaats.

Het station dateert van 1863 toen de lijn Utrecht-Zwolle aangelegd werd. Op aandringen van de burgemeester van De Bilt en in ruil voor een stuk grond bedong deze dat er een halteplaats kwam waar de trein op heen en terugreis drie maal per dag stopte. Vele jaren lang lag dit station, toen Station De Bilt geheten, met bijbehorend Stationskoffiehuis temidden van heide en bos op 3 km afstand van het dorp De Bilt. Van Bilthoven was toen nog geen spoor te bekennen.

← We gaan meteen links de Jan Steenlaan in en volgen deze.

Dit was van oudsher een zandweg, Dwarsweg geheten. Toen Station De Bilt rond 1900 ook stopplaats werd van de buurtspoorlijnen naar Zeist, Baarn en Amersfoort, werden hier de eerste huizen gebouwd. Bouwmaatschappijen ontwikkelden in grote vaart villaparken voor welgestelden die rustig buiten de stad wilden wonen. Van 1911 dateert het villapark waar we nu doorfietsen.

De naam Bilthoven, dus ook Bilthoven-Station, is in 1917 bedacht omdat veel treinreizigers in verwarring raakten als ze bij aankomst op Station De Bilt het dorp De Bilt in geen velden of wegen konden bekennen.

- ↑ **Bij de bouwwerkzaamheden blijven we rechtdoor fietsen, tussen de in aanbouw zijnde huizen en de sporthal door, het Leyense bos in. We volgen de halfverharde weg die hier de oude naam Dwarsweg nog heeft.**

Het Leyense Bos is een mozaïek van stukjes natuurlijk eiken-berken-bos met grove den en van bouwlandjes die met lariks, grove den of douglas zijn ingeplant. De natuurlijke ondergrond bestaat hier uit lage stuifzandheuvels, de voormalige bouwlandjes zijn afgevlakt. De greppels tussen eikenwallen als scheiding tussen de bouwlandpercelen zijn nog op veel plaatsen te zien. Het geheel is doorsneden met beukenlanen en een enkele eikenlaan.

- ★ **Als het fietspad naar rechts afbuigt (de bocht is hier gemarkeerd met rood-witte palen) stoppen we even.**

Voor ons ligt Het Verloren Kerkhof. In Maartensdijk was lange tijd geen plaats voor het begraven van Rooms Katholieken en zwervers op de beide kerkhoven van de Hervormde Gemeente. Sinds per wet bepaald werd dat iedere gemeente tenminste één algemene begraafplaats moest hebben, heeft Maartensdijk in 1874 tegen de gemeentegrens van De Bilt aan deze begraafplaats aangelegd. De bomen op het kerkhof herinneren aan de graven van dak- en thuislozen, in 1944 is er een Joodse onderduiker begraven. In 2002 is het Verloren Kerkhof opgespoord en opgeknapt door de werkgroep Hart voor Groen.

- **We volgen deze bocht naar rechts en fietsen via de Eijckensteinselaan tot de Provinciale weg N234 of Nieuwe Weteringseweg.**
- ↑ **Deze weg steken we over. Let op, dat moeten we aan de linkerkant doen.**

- ↑ **Daarna vervolgen we onze weg via de Eijckensteinselaan die door de Ridderoordse Bossen van het Utrechts Landschap loopt.**

De Eijckensteinselaan is een oude verbindingsweg, ondermeer te zien aan de oude beuken en eiken die langs het pad staan. Op een kaart uit 1670 staat deze weg al aangegeven.

Deze randzone van het Ridderoordse Bos heeft het karakter van een overgangslandschap van het hoger gelegen bos van de Heuvelrug naar het westelijk nattere en lager gelegen weidegebied. Hier verblijven ook veel zoogdieren en vogels die bij voorkeur in het drogere bos wonen en hun voedsel in het open akker- of weidegebied zoeken. De ondergrond van de Ridderoordse bossen is zand. Grove dennen, eiken en berken voelen zich op dit voedselarme zand het beste thuis: uiteindelijk wordt iedere zandvlakte of heideveld in deze streken vanzelf een eiken-berkenbos.

Er is begin 20^e eeuw veel lariks en douglas aangeplant. Geleidelijk streeft het Utrechts Landschap naar omzetting van dit productiebos naar gemengd bos. Ook liggen er kleine percelen voormalig bouwland met voedzamer grond, deze perceeltjes zijn doorgaans begrensd door een greppel en een (nu doorgesloten) eikenwal, dit is goed in het terrein terug te vinden. Vroeger hebben hier verschillende boerderijen gelegen, de boswachter van het UL woont nog in één ervan: De Middag. De Avond en De Morgen zijn verdwenen.

In eerste instantie zien we aan beide zijden bos, later is steeds meer het open landschap te zien.

- ↑ **Bij de viersprong rechtdoor, om de witte slagboom heen.**
★ **Maar zittend of leunend tegen de slagboom kunt u in deze mooie omgeving lezen hoe het landschap hier ontstaan is.**

De Utrechtse Heuvelrug dateert uit de voorlaatste ijstijd, de Saale Ijstijd, die van 200.000 tot 120.000 jaar geleden duurde. Ons land was in die periode tot de lijn Haarlem-Nijmegen bedekt met een aantal gletsjertongen die over de ondergrond voortschoven en door hun gewicht de bevroren ondergrond voor zich en naast zich opplooiden tot stuwwallen. U kunt dit nadoen door uw onderarm op het tafelkleed te leggen en die voorwaarts te bewegen, de plooiën links van uw arm geven de Veluwe weer, de plooiën rechts de Utrechtse Heuvelrug. De Heuvelrug bestaat uit een aantal schuin opgeplooidde pakketten van het toenmalige bodemmateriaal aldaar door Maas en Rijn neergelegd. Aan het einde van de Saale IJstijd, en in de latere Weichsel IJstijd (80.000-10.000 jaar geleden) waarbij het ijs Nederland niet bereikte, maar Nederland wel een polair klimaat had met NW-winden, werd er door de wind veel zand verplaatst. Dit zijn de dekzanden die lager gelegen delen opvulden en tegen de stuwwallen een mooie dekzandzone vormden waar later de mens graag zijn nederzettingen bouwde.

Dekzand is een arme grondsoort met weinig mineralen, waardoor akkers snel uitgeput raakten. In de prehistorie verlieten de mensen zo'n gebied om elders opnieuw bos te kappen en een akker aan te leggen. Later, in de Middeleeuwen, werd het zgn. potstalsysteem gebruikt. De schapen die overdag op de heide liepen, stonden 's nachts in de potstal: een stal waar de bodem regelmatig bedekt werd met heideplaggen en bosstrooisel waarop de schapen hun mest mochten strooien. Dat werd in de loop van de winter een dikke laag die in het voorjaar als mest op de akkers gebracht werd. De bodem die na lange tijd zo ontstond, heeft een donkere kleur en heet enkeerdgrond. Voor het vruchtbaar houden van 1 ha akker was 10 ha heide nodig.

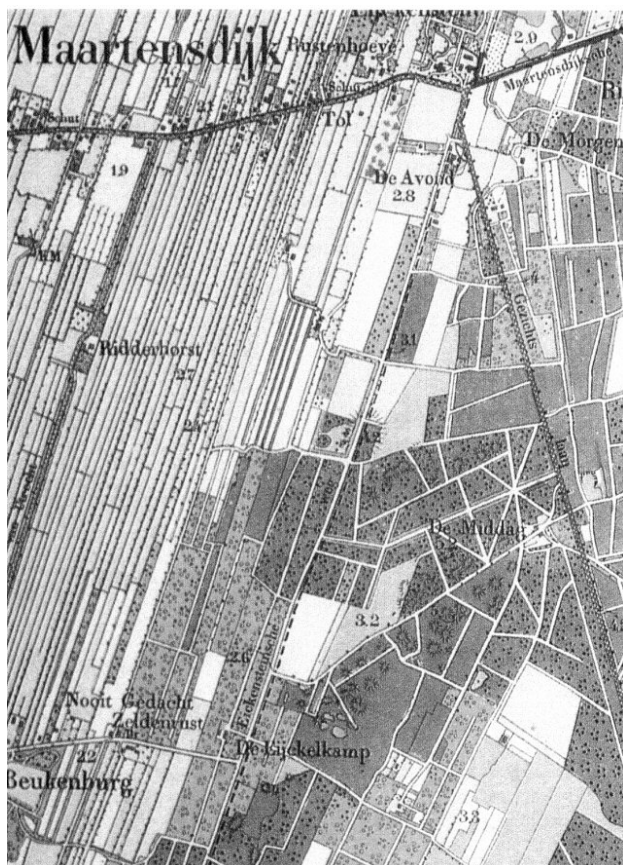
Stuifzanden ontstonden in de Middeleeuwen. Door te veel afplaggen van de heidevelden, of op een andere manier verwijderen van begroeiing kreeg de wind vat op het zand en begon het zand opnieuw te stuiven. De wind was wat minder krachtig dan in de IJstijden, vooral de fijnere zanddeeltjes

werden meegenomen en kwamen tegen bestaande begroeiing weer tot rust. Zo verdwenen boerenbedrijven in het zand (o.a. oostelijk van Bilthoven), werden natte gedeeltes opgevuld en droge gedeeltes uitgestoven.

Het bouwland of weidegebied dat we aan de linkerhand door de bomen zien liggen is ontstaan na afgraving van het dunne laagje veen dat hier in het Holoceen, vanaf 10.000 v.C., gevormd is. In het warmere Holoceen was de waterstand hoger en was dit gebied moeras. Afgestorven planten werden veen, gedroogd veen werd als turf gebruikt.

We bevinden ons hier aan de oostelijke rand van Ridderoord genaamd de Riddervenen, een uitloper van het uitgestrekte veengebied ten noorden van Utrecht. Deze 'riddernamen' zijn afkomstig van de overdracht van een stuk grond van Klooster Oostbroek aan een paar ridders. Klooster Oostbroek gaf in de vroege middeleeuwen kavels ter ontginning uit van 80 meter breedte tot 1,5 – 2 km lengte, die ontgonnen mochten worden. De kavels lagen in noord-zuid-richting. Voor de afwatering werden weteringen gegraven in oost-west-richting, waar hedendaagse namen nog steeds aan doen herinneren: Blauwkapel, Oude Wetering, Nieuwe Wetering, Maartensdijk. Door deze ontginning, met zgn. opstreckende heerden, ontstond het bekende slagenlandschap. Na vervening werden de gronden aan de boeren als bouwland in bruikleen gegeven. Steeds meer worden de afwateringsslootjes of greppels gedempt. Dat is goed te zien als je de nieuwe topografische atlas vergelijkt met die van bv. 1908, zie afbeelding volgende pagina.

Rechts, op de inmiddels kale rogge-akker, zien we twee grote eiken en het restant van een derde: in de volksmond Abraham, Isaac en Jacob geheten.

- ➔ **Waar de halfverharde weg een karrespoor wordt, gaan we bij een oud schuurtje rechtsaf en volgen de verharde weg.**
- ← **Op de driesprong nemen we links de verharde weg langs de roodwitte slagboom.**

Voor ons zien we het huis Eyckenstein liggen, sinds 1876 in het bezit van de familie Van Boetzelaer. De weg waar we op fietsen is de voortzetting van de huidige Gezichtslaan in Bilthoven, die niet voor niets zo heet. In de 19de eeuw is deze zichtlaan (later gezichtslaan genoemd) aangelegd als oprijlaan (3 km!) vanaf de Soestdijkseweg in het toen nog niet bestaande Bilthoven naar Eyckenstein.

September 2007 Fietsen door historisch landschap 7

Rond 1550 werd aan de Sint Maertensdijck, aan de meest oostelijke ontginningsstrook van Oostveen (oude naam voor Maartensdijk), met de bouw en aanleg van landgoed en huis Eyckenstein begonnen: een herenhuis met waarschijnlijk een stal als achterhuis. Ondanks talloze verbouwingen en uitbreidingen in de loop der eeuwen, is de oorspronkelijke grondvorm nog steeds aanwezig. De zuilen aan de voorkant van het huis zijn afkomstig van het voormalige Huis Ridderoord. Bent u nieuwsgierig naar de geschiedenis van Eyckenstein: zie webstede www.eyckenstein.nl.

- ➔ **We komen op de Maartensdijkse weg, slaan hier rechtsaf en steken na 20 meter de weg over, richting restaurant Mauritsshoeve (dinsdags gesloten).**

De Mauritsshoeve werd in 1876 als boerderij gebouwd. Ergens tussen de eerste en tweede wereldoorlog werd op het erf een theetuin begonnen. De boerderij werd door de bevolking Theepot genoemd naar de houten theepot die in het weiland stond. Na dorpskroeg geweest te zijn en plaats voor grote partijen, is het onder de huidige uitbater een goed lopend restaurant.

- ↑ **We rijden langs de Mauritsshoeve, op de verharde Eyckensteinsesseeg, die later, bij boerderij en Landwinkel De Tolboom, onverhard wordt.**

Deze Eyckensteinsesseeg, door Baron van Boetzelaer ook wel Eikensteeg genoemd, behoort tot het landgoed Eyckenstein. Het is de oude gemeentegrens tussen De Bilt en Maartensdijk.

- ← **Bij de Tolboom gaan we even 100 meter links af.**

Aan de linkerhand zien we een ronde vijver, waar nu niet veel water meer in staat. Hier keerden vroeger de turfschepen die via de rechts gelegen turfsloot met hun turf aankwamen of leeg terugkeerden van de Maartensdijkse vaart of Pijnenburger Grift waar de turf over werd geladen. Langs een deel van de turfvaart is het jaagpad nog te zien waar lopend de schuiten voortgeduwd werden.

- ↓ **Terug naar de Eyckensteinsesseeg die we verder vervolgen.**

8 IVN afdeling De Bilt

Een aantal van de aan onze linkerhand staande huisjes zijn nog eigendom van de familie Van Boetzelaer van Eyckenstein. Het is wel leuk aan het laatste huisje, het zgn. Boschboerderijtje, momenteel door krakers bewoond, wat meer aandacht te besteden.

In de 17de eeuw is het hier op de heide als schaapskooi gebouwd. In 1780 werd van de schaapskooi een keuterboerderij gemaakt: een steengedeelte aan de voorkant voor de bewoners, houten achterdeel voor de schapen. Vanaf de 19de eeuw werd het een houtvesterswoning omdat veel bos aangeplant werd tegen verstuiving van het zand van de te ver afgelegde heide. De schapenstal werd toen de keuken van het huisje.

In dit huisje kwam in 1913 een gezin wonen dat elf kinderen kreeg: ze leefden zonder stroom, gas, waterleiding en riolering. Drinkwater kwam uit een pomp achter het boerderijtje, waswater uit een wel in het bos, de kachel werd met hout gestookt, groente werd verbouwd in de tuin. Geslapen werd in bedsteden die nog steeds aanwezig zijn. Ziet u het voor u? Het was er altijd netjes en gezellig volgens de mensen die er als kind kwamen.

Het is eind vorige eeuw een tijdje als museum ingericht geweest, in de tuin werden oude boerengewassen geteeld waarmee educatieve dingen voor de Maartensdijkse schooljeugd gedaan werden. Het dak is onlangs met handwerk gerestaureerd waarbij stropoppen zijn aangebracht die water dat onder de pannen komt weer naar buiten leiden via de lager gelegen pan.

➔ **Bij de driesprong bij Paddestoel 21118 gaan we rechtsaf de Karnemelkseweg op, richting Lage Vuursche.**

Op deze driesprong heeft een huisje gestaan waar Kramer woonde, tuinman op landgoed Eyckenstein. Op een kaart uit 1876 wordt de Karnemelkseweg de weg voorbij Kramer genoemd.

Langs de Karnemelkseweg richting Lage Vuursche heeft een paardenwed gelegen: een drinkplaats voor paarden.

⬆ **Bij de driesprong bij P 20023 gaan we rechtdoor de Koudelaan in, richting Lage Vuursche.**

De Utrechtse Heuvelrug is door zijn hoge ligging altijd een uitstekende plek geweest voor bewoning. In de omgeving van Lage Vuursche zijn sporen gevonden van jagers die daar ruim 10.000 jaar geleden in een kaal toendralandschap achter rendieren aantrokken. Uit de Steentijd en de Bronstijd stammen de grafheuvels die achter Drakenstein liggen.

De geschiedenis van De Vuursche is vaag. De eerste vermelding van Furs (woud) kan uit de elfde of de dertiende eeuw komen. De Vuursche lag in het grensgebied van twee machthebbers: de graaf van Holland en de bisschop van Utrecht, dat gaf veel conflicten. In 1534 werd de definitieve grens tussen Utrecht en Holland vastgelegd en sindsdien behoort Lage Vuursche tot de provincie Utrecht. Het is opmerkelijk dat vooral bomen en hoge gebouwen als kerktorens de grens bepaalden. Dat betekent dat het landschap erg open was: van het ene punt van de grensscheiding moest het volgende te zien zijn. Op het verleggen van de grens stonden niet geringe straffen. Dat is te lezen op plakaten uit de 16^e eeuw:

“Dat niemant, wie hy sy sig sal verstouten de Palen, of de stenen, tot kentekenen der voorschreven Limiten (=grenzen) gestelt, te schenden, of ook de gruppels of de wallen te slechten of verduyteren, op poene (=straffe) van daar over de eerste reyse (=eerste keer) gegeesselt ende gebrandmerckt, mits gaders voor den tijd van tien jaar geconifeerd (=verbannen), ende voor de tweede reyse met de galge te worden gestraft”.

Bij het horen van het woord Lage Vuursche denken we meteen aan het koninklijk verblijf Drakenstein, in 1360 door Werner van Drakenborg gebouwd, en natuurlijk aan pannenkoeken. Tot Den Dolder komt u op de route geen horeca meer tegen.

⬆ **Aan het eind van de Koudelaan bij de brievenbus en P 20022 de weg**

➔ **oversteken, en meteen rechtsaf het fietspad op.**

⬅ **Vrij snel, bij P 20562, linksaf over de G.S. van Voorst Brug naar de 300 Roedenlaan richting Baarn.**

Een roede is een oude afstandsmaat. We kennen ondermeer twee verschillende Amsterdamse roeden. De een komt overeen met 3,68 meter, de andere 4,53 meter. Als u een kilometerteller

op uw fiets heeft, kunt u uitrekenen welke roede hier als maat gebruikt is.

We fietsen hier de Laagte van Pijnenburg in. Dit is een laag gelegen komvormig gebied tussen Baarn-Soest-Bilthoven, afkomstig uit de voorlaatste Ijstijd.

Fietspad volgen tot het punt waar aan de linkerhand het nieuwe hek van Kasteel Drakenstein de bocht om gaat.

→ Hier gaan we even rechtsaf. We volgen het brede pad ca. 100 meter, tot een bankje. We kijken uit over het Nonneland.

Vroeger, rond het jaar 1000 n.C., was dit gebied onderdeel van een vochtig hoogveenmoeras. Op oude kaarten is te zien dat er toen twee beekjes door het gebied liepen. Vanaf 1300 begon de turfwinning in dit gebied in opdracht van de eigenaar, het Nonneklooster van De Bilt. Daar komt dus de naam Nonneland vandaan. Ontginning gebeurde na het graven van enkele lange noord-zuid verlopende watergangen die de naam Nonnegroep meekregen. Behalve voor ontwatering werden de Nonnegroepen ook gebruikt voor vervoer van turf naar de oost-west verlopende Pijnenburgergrift, naar Utrecht of de Eem. De oostelijke Nonnegroep loopt langs het Dolderse Laantje, de Westelijke Nonnegroep wordt op een kaart van 1696 aangeduid als "Nonne groep rooyende op den tooren van Seyst". Dit lijkt aan te geven dat je in die tijd vanaf het Nonneland over de heide kijkend de oude kerk van Zeist kon zien. Er zijn nog delen van deze Nonnegroepen in het landschap te traceren.

Het gebied is nu eigendom van Staatsbosbeheer. In gezamenlijk overleg hebben waterschap Vallei en Eem, de provincie Utrecht en Staatsbosbeheer hier maatregelen genomen om de schade door verdroging in dit van oorsprong natte gebied tegen te gaan. De recente sloten voeren het water nog te snel af. Maar met een herstelde waterloop en stuwtjes moet het water langer in het gebied vastgehouden worden. Zo kan het gebied een stapsteen worden in een reeks nattere elementen waardoor planten en dieren kunnen oversteken van het veenweidegebied naar de natte Eemvallei. Het iets verderop gelegen Pluismeer is ook zo'n stapsteen.

↓ → We gaan terug naar de 300 Roedenlaan en slaan hier rechtsaf.

→ Waar het fietspad aan het eind een slingertje naar links maakt, gaan we na dit slingertje rechtsaf de Stulpsewaan op.

We kijken hier recht tegen een huisje aan waarachter aan de linkerzijde een grote hoop puin ligt. Dit puin is nog een restant van een zandcementsteenfabriek uit de zestiger jaren van de vorige eeuw. Er werd zand met cement, rode kleurstof en een 'plaksel' geperst tot bakstenen. Lang is er getwist over het lozen van afvalwater en slib in het ven (Pluismeer), dat sinds 1964 van Staatsbosbeheer was. De fabriek werkte tot 1976 clandestien door, en moest toen onder druk van ondermeer Staatsbosbeheer sluiten. Het voormalige fabrieksterrein bevat nog veel bakstenen, restanten ijzer en rubber.

De Stulpsewaan heet na de witte slagboom Edmund Insingerlaan.

We laten P 20098 links liggen en volgen de Edmund Insingerlaan richting Biltseweg.

Rechts ligt het landgoed Pijnenburg, sinds 1859 in bezit van de familie Insinger, het gebied links hoort ook tot de uitgebreide bezittingen van Pijnenburg die zich uitstrekken aan beide zijden van de Biltse weg. De naam Pijnenburg komt reeds in de twaalfde eeuw voor in een akte die de veenoorlog tussen Pijnenburg en de Bisschop van Utrecht beschreef. Het geschil werd beslecht met toestemming tot het graven van de Pijnenburgergrift, de nu nog bestaande afwatering die bij Paleis Soestdijk overgaat in de Praamgracht.

↑ We steken de Biltseweg over naar het fietspad aan de overzijde. (Voorzichtig! De weg is onlangs voor afslaande auto's aangepast; met overstekende fietsers en wandelaars is geen rekening gehouden.)

!!Aansluitingspunt!!

Voor als u wilt overstappen op de route IVN Eemland

Voor de aansluiting met de route van IVN Eemland, die zo'n 20 km beslaat en u de kans geeft te genieten van landschap en cultuurhistorie rond Soest en Baarn, gaat u hier een stukje linksaf en op de hoek Biltseweg en Wieksloterweg naar rechts. De Eemlandroute eindigt daar ook weer, zodat u dan de route van IVN-De Bilt weer kunt oppakken.

→ **De route van IVN-De Bilt gaat hier rechtsaf.**

★ **Aan de overkant kunt u naast het Spiehuis even de Pijnenburgerlaan ingaan, en daar bij het parkeerterrein met de grote beuken het informatiebord over Laag Hees, het Spiehuis en de biologische boerderij Charlotte Hoeve lezen.**

We fietsen langs de Biltseweg in een afwisselend landschap van bos, weiland, bouwland en oude beukenlanen. In de relatief smalle zone tussen het westelijk veenweidegebied bij Maartensdijk en het oostelijk gelegen Soesterveen komen nogal wat buitenplaatsen voor. Ewijckshoeve, Ernst Sillem Hoeve, Prins Hendriksoord en de Vijverhof alsmede een groot deel van de huidige Willem Arntszhoeve (WA) vormen een historische eenheid. Justus van Ewijck bouwde in de vroege 18de eeuw het huis Ewijckshoeve en begon met de aanleg van het landgoed. Het grondgebied werd steeds meer uitgebreid, en veel heide werd bebost. Aangelegde lanen zijn nu nog terug te vinden in het WA-bos, hun verloop wordt gemarkeerd door gave oude eikenwallen. Eind 19de eeuw werd het landgoed, toen inmiddels 574 ha groot, gekocht door prins Willem Frederik Hendrik, de Zeevaarder, die het als jachtslot gebruikte. Eind 19de eeuw werd een stuk grond aan de oostkant van de Soestdijkerweg verkocht waarop Prins Hendriksoord ontstond met koetshuis en dienstwoning aan de westzijde van de Soestdijkerweg (koetshuis is nu Ernst Sillem Hoeve). In 1905 werd 200 ha grond aan de Willem Arntsz Stichting verkocht voor de vestiging van een buitengesticht. In 1926 werd het terrein van Prins Hendriksoord opgesplitst en werd de nieuwe buitenplaats Vijverhof opgericht. De laatste ligt verscholen in het bos. Aan de linkerkant van de weg ligt achter de wal die alle zicht op het landschap belemmert een golfbaan. Die golfbaan zou

volgens initiatiefnemers prima passen in het Engelse landschapskarakter van de luthoven langs de Biltse weg.

- ← **We volgen de weg tot de rotonde, steken hier over en gaan linksaf richting Den Dolder.**
- ← **Bij de bebouwing gekomen, steken we de Dolderse weg over en gaan de boerderijlaan in. Ter hoogte van het Berkenlaantje (rechts), zien we aan ons linkerhand De Boerderij liggen.**

Dit is de boerderij of hoeve waar in 1906 de Willem Arntsz Stichting, een verpleegorganisatie voor psychiatrische patiënten, haar buitengesticht voor arbeidstherapie door middel van land- en tuinbouwwerkzaamheden startte. De patiënten kwamen lange tijd voor hun werk op de akker met de trein uit Utrecht waar ze eind van de dag weer naar teruggingen. Na 1909 werden het hoofdgebouw en diverse paviljoens gebouwd. De boerderij is tot monument benoemd. De woningen aan de Boerderijlaan en het Berkenlaantje (waar we straks door fietsen) waren in gebruik voor 'gezinsverpleging': het gezin van een personeelslid van de WA-Stichting huisvestte een patient. Sinds 1989 zijn de bossen rond de WA-Stichting en de boerderij met bijbehorende weilanden in het bezit van de Stichting Het Utrechts Landschap. Het UL heeft de weilanden, de boerderij en 7 ha bos in erfpacht uitgegeven aan een projectontwikkelaar die in 1999, na tien jaar strijd met bewoners en milieugroepen, deze golfbaan heeft aangelegd.

- ↓ **We gaan nu via het Berkenlaantje terug naar de ventweg van de Dolderse weg**
- ← **en slaan hier links af.**
- ↑ **Bij de ingang van de W.A. Hoeve en Dennendal steken we de Dolderseweg over en vervolgen onze richting op de ventweg aan de overzijde.**
- **Bij een kruispunt slaan we rechtsaf de Pleineslaan in.**

Christiaan Pleines heeft in 1902 Stoomzeepfabriek De Duif gebouwd temidden van de bossen en woeste gronden nabij de spoor-stopplaats Dolderscheweg, wat pas in 1913 een halteplaats met station werd. Pleines zorgde niet alleen voor

werk en woningen (met moestuinen), maar liet ook een postkantoor, een kerkje en een school bouwen voor zijn arbeiders.

In de Pleineslaan stonden deze dubbele arbeiderswoningen, de nummers 1-3 en 9-11 lijken nog het meest op de oorspronkelijke versie.

De zeepfabriek en de vestiging van de WA-Stichting hebben geleid tot ontwikkeling van Den Dolder. Er vestigden zich in het begin van de eeuw uitsluitend mensen die door hun werkkring verbonden waren aan de fabriek of de WA-Stichting. Den Dolder was toen namelijk niet een aantrekkelijk woongebied omdat de scherpe zeepvlucht de hele omgeving beheerste.

← **We gaan de tweede weg links in: Schroeder van der Kolklaan, en volgen deze richting spoor.**

U staat nu voor de uitbreiding van margarinefabriek Remia, die gebouwd is op het terrein van de voormalige stoomzeepfabriek De Duif. Deze zeepfabriek was oorspronkelijk gebouwd in Amersfoort, maar mocht daar na een brand 'om milieuhygiënische redenen' niet herbouwd worden. De eigenaar, Chr. Pleines trok toen naar Den Dolder waar de fabriek aan de toenmalige spaarzame bevolking minder overlast zou bezorgen.

Pleines presenteerde zich in Den Dolder als filantropisch fabrikant, aan wie enig paternalisme niet ontzegd kan worden. In 1914 schreef hij in zijn boek 'De Zeepindustrie In beeld' naar aanleiding van een bezoek aan de School het volgende: "En zoals deze jongens en meisjes daar zitten, popelen ze reeds van verlangen om straks op 29 oktober uit volle borst te mogen zingen:

Altijd leve 't merk De Duif
Van Natrine en van poeder!
Wasch ons immer met Triomf
Vragen wij aan moeder.
En wij wenschen met elkaar
Heel ons land steeds volder
Van producten merk De Duif

Uit fabriek Den Dolder."

← **Linksaf de Willem Arntszlaan op, deze uitrijden tot de Dolderseweg.**

→ **Rechtsaf, het spoor over, weer rechtsaf de weg langs het spoor nemen.**

Hier fietsend kun je tussen de bomen door de enorme reclame lezen die Remia op een der gebouwen heeft staan, en die je vanuit de trein beslist niet kan missen: "Den Dolder, sauzenhart van Nederland". Den Dolder, vernoemd naar de plek met de naam Dolder (wat laag of moerassig land betekent) heeft zich in 100 jaar ontwikkeld tot Het sauzenhart van Nederland.

← **Aan het eind van de weg linksaf, vervolgens rechtsaf de Paltzerweg op.**

De Paltzerweg kun je op de stafkaart van 1917 terugvinden als een zandpad. Het verliet ter hoogte van het tegenwoordige station Bilthoven en liep zuidelijk langs de Heezer Eng naar het landgoed De Pals, genoemd naar een groep Duitse boeren (mogelijk uit de Paltz) die zich hier in 1775 vestigden. In verband hiermee besloot de gemeenteraad in 1929 dit oude zandpad de Paltzerweg te noemen.

→ **Blijf de Paltzerweg volgen tot je in Bilthoven gekomen bij een voetgangersstoplicht rechtsaf een tunneltje onder het spoor kunt nemen: het klaphektunneltje.**

Hier staken de mensen vroeger het spoor over via klaphekken aan beide zijden van het spoor, die geflankeerd werden door

allerlei waarschuwborden. In is hier een tunneltje gekomen.

Boven gekomen zie je aan de linkerhand tijdelijk de noodgebouwen van de Theresiaschool, die staan op het terrein van het Biltse Meertje.

Dit kale veldje was het Biltse meertje, een 'meertje' ontstaan als gevolg van zandwinning bij de aanleg van het hier sterk stijgende spoor naar Amersfoort in. Tussen station Bilthoven en station Den Dolder is een niveauverschil van 5.35 m! Na de komst van spoorwegstation Bilthoven (toen Station De Bilt geheten) is dit meertje heel lang een gewild uitstapje geweest voor grote groepen 'Utrechtse pootjebaders'. Zie de foto uit 1927.

Aan alle pret kwam een einde doordat het waterpeil zakte en het meertje zo goed als droog kwam te staan. In 1968 heeft men het meertje gedempt met 14.000 m³ grond. Misschien hebben de spoorwegen weer grond nodig als de spoorbaan volgens plan verbreed gaat worden tot vier sporen; bij het klaphektunneltje ligt nog wel iets...

← **We slaan linksaf de Gregoriuslaan in die snel overgaat in de Bilderdijklaan. Deze laan kronkelt min of meer langs het spoor Bilthoven-Den Dolder.**

De huizen in deze beboste villawijk van Bilthoven zijn vrijwel allemaal in de jaren 1920-1930 gebouwd. Steeds meer welgestelden lieten hier hun villa of luxe vrijstaande woning bouwen om rustig buiten te kunnen wonen. Dit werd mogelijk gemaakt doordat er steeds vaker treinen op Station Bilthoven stopten.

Maar ook de rustverstoorders kwamen per trein. Jonckers Nieboer schrijft in 1937: 'De mode ontstond in Utrecht om op zon- en feestdagen met de Centraalspoorweg een uitstapje naar De Bilt en De Biltse Duinen te maken. Op mooie zomerdagen was het soms een invasie, die de villabewoners vaak met schrik vervulde, wanneer de Utrechtse jeugd die nog niet voldoende respect voor de natuur geleerd had, langs de wegen trok en in het besef dat buiten alles gedaan mocht worden zich zelfs niet ontzag om de bloemen uit de tuinen weg te grissen. Er waren

dan meermalen wachten van huisbewoners nodig om het erf te beschermen tegen de Utrechtse vernielers. Politietoezicht ontbrak ten enenmale.'

← **Op de Soestdijkseweg gekomen, sla je linksaf en kom je weer bij het station.**

Dit deel van de Soestdijkseweg heeft vroeger Prinsenlaan geheten. Tot bestrating werd in 1828 overgegaan. Bij Koninklijk Besluit werd hiertoe aan particulieren vergunning verleend, tevens een machtiging gegeven voor het openen van een geldlening om, teneinde de kosten voor de aanleg te kunnen bestrijden, tolheffing te innen op drie tollon of tolhuizen, te plaatsen langs de weg.

**We hopen dat u een prettige tocht hebt gehad.
Heeft u opmerkingen of vragen naar aanleiding van deze tocht, dan horen we dat graag.**

IVN De Bilt